

הפרק מגילת העצמאות

מגילת העצמאות

בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי.

לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתווה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית.

מתוך קשר היסטורי ומסורתי זה חתרו היהודים בכל דור לשוב ולהיאחז במולדתם העתיקה; ובדורות האחרונים שבו לארצם בהמונים, וחלוצים, מעפילים ומגנים הפריחו נשמות, החיו שפתם העברית, בנו כפרים וערים, והקימו ישוב גדל והולך השליט על משקו ותרבותו, שוחר שלום ומגן על עצמו, מביא ברפת הקדמה לכל תושבי הארץ ונושא נפשו לעצמאות ממלכתית. בשנת תרנ"ז (1897) נתכנס הקונגרס הציוני לקול קריאתו של הוגה חזון המדינה היהודית תיאודור הרצל והכריז על זכות העם היהודי לתקומה לאומית בארצו.

זכות זו הוכרה בהצהרת בלפור מיום ב' בנובמבר 1917 ואושרה במנדט מטעם חבר הלאומים, אשר נתן במיוחד תוקף בין-לאומי לקשר ההיסטורי שבין העם היהודי לבין ארץ-ישראל ולזכות העם היהודי להקים מחדש את ביתו הלאומי.

השוואה שנתחוללה על עם ישראל בזמן האחרון, בה הוכרעו לטבח מיליונים יהודים באירופה, הוכיחה מחדש בעליל את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי מחוסר המולדת והעצמאות על-ידי חידוש המדינה היהודית בארץ-ישראל, אשר תפתח לרווחה את שערי המולדת לכל יהודי ותעניק לעם היהודי מעמד של אומה שוות-זכויות בתוך משפחת העמים.

שארית הפליטה שניצלה מהטבח הנאצי האיום באירופה ויהודי ארצות אחרות לא חדלו להעפיל לארץ-ישראל, על אף כל קושי, מניעה וסכנה, ולא פסקו לתבוע את זכותם לחיי כבוד, חירות ועמל-ישרים במולדת עמם.

במלחמת העולם השנייה תרם הישוב העברי בארץ את מלוא-חלקו למאבק האומות השוחרות חירות ושלום נגד כוחות הרשע הנאצי, ובדם חייליו ובמאמצו המלחמתי קנה לו את הזכות להימנות עם העמים מייסדי ברית האומות המאוחדות.

ב-29 בנובמבר 1947 קיבלה עצרת האומות המאוחדות החלטה המחייבת הקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל; העצרת תבעה מאת תושבי ארץ-ישראל לאחוז בעצמם בכל הצעדים הנדרשים מצדם הם לביצוע ההחלטה. הכרה זו של האומות המאוחדות בזכות העם היהודי להקים את מדינתו אינה ניתנת להפקעה.

זו זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית.

לפיכך נתכנסנו, אנו חברי מועצת העם, נציגי הישוב העברי והתנועה הציונית, ביום סיום המנדט הבריטי על ארץ-ישראל, ובתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית ועל יסוד החלטת עצרת האומות המאוחדות אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, היא מדינת ישראל.

אנו קובעים שהחל מרגע סיום המנדט, הלילה, אור ליום שבת ו' אייר תש"ח, 15 במאי 1948, ועד להקמת השלטונות הנבחרים והסדירים של המדינה בהתאם לחוקה שתיקבע על-ידי האספה המכוננת הנבחרת לא יאוחר מ-1 באוקטובר 1948 - תפעל מועצת העם כמועצת מדינה זמנית, ומוסד הביצוע שלה, מנהלת-העם, יהווה את הממשלה הזמנית של המדינה היהודית, אשר תיקרא בשם ישראל.

מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות; תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה; תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל; תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין; תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות; תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות; ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות. מדינת ישראל תהא מוכנה לשתף פעולה עם המוסדות והנציגים של האומות המאוחדות בהגשמת החלטת העצרת מיום 29 בנובמבר 1947 ותפעל להקמת האחדות הכלכלית של ארץ-ישראל בשלמותה.

אנו קוראים לאומות המאוחדות לתת יד לעם היהודי בבנין מדינתו ולקבל את מדינת ישראל לתוך משפחת העמים.

אנו קוראים - גם בתוך התקפת-הדמים הנערכת עלינו זה חדשים - לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על שלום וליטול חלקם בבנין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים.

אנו מושיטים יד שלום ושכנות טובה לכל המדינות השכנות ועמיהן, וקוראים להם לשיתוף פעולה ועזרה הדדית עם העם העברי העצמאי בארצו. מדינת ישראל מוכנה לתרום חלקה במאמץ משותף לקדמת המזרח התיכון כולו.

אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלכד סביב הישוב בעלייה ובבניין ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על הגשמת שאיפת הדורות לגאולת ישראל.

מתוך ביטחון בצור ישראל הננו חותמים בחתימת ידינו לעדות על הכרזה זו, במושב מועצת המדינה הזמנית, על אדמת המולדת, בעיר תל-אביב, היום הזה, ערב שבת, ה' אייר תש"ח, 14 במאי 1948.

©לע"מ

בפרק זה תלמדו על מגילת העצמאות של מדינת ישראל, על חלוקה, על אופייה הרצוי של המדינה על פי המגילה. השאלות שנתמודד איתן הן:

למה מדינות מכריזות על הקמתן?

מהי זכות להגדרה עצמית של כל עם והעם היהודי הפרט?

מהם חלקי מדינת העצמאות?

מהן ההצדקות המופיעות במדינה להקמת מדינה יהודית בארץ ישראל ואילו הצדקה לא מופיעה?

סוגיה עימה נתמודד היא: מה יהיה אופייה של המדינה שתקום על פי המדינה ומהם האתגרים אתם מתמודדת המדינה בדרכי המימוש ההפסדות המופאות במדינה, במציאות הישראלית?

אל מי פונה המדינה ומהן מטרות הפנייה?

איילו נושאים צמדו במרכז הוויכוח בתהליך ניסוחה של ההכרזה?

מהי חשיבות המדינה אז וכיום?

מהם התנאים הכרחיים לקיומה של מדינה?

למה מדינות מכריזות על הקמתן?

כאשר עם מחליט שיש נסיבות מתאימות המצדיקות להקים מדינה עצמאית המנהיגים כותבים מסמך שבו הם מצהירים על הקמת מדינה ומסבירים את הסיבות להקמתה. בדרך כלל במסמך מוצג אופייה של המדינה כמשקף את הערכים הבסיסיים של החברה. להכרזה יש מטרות שונות: לאחד את בני העם סביב רעיון הקמת המדינה החדשה וביסוס שלטונה, להודיע לאומות העולם על הקמתה של המדינה החדשה ולבקש את תמיכתם.

מהי זכות להגדרה עצמית? *le fe כז עט fei העט היהודי כפרט?*

הזכות להגדרה עצמית – היא מושג במשפט הבינלאומי שפירושו: זכותו של עם להחליט באופן חופשי, ללא התערבות חיצונית של מדינות אחרות, על הקמת מדינה בשטח מסוים ולקבוע את צורת השלטון בה. מקורה של הזכות היא בהתפתחות התודעה הלאומית ובהתעוררות התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19. התנועות הלאומיות באירופה התפתחו על רקע של שינויים חברתיים, פוליטיים ורעיוניים כמו תנועת ההשכלה והרומנטיקה, ומהתפתחות תנועות חברתיות.² קיימת מחלוקת האם הלאומיות היא תופעה מודרנית שנוצרה במאה התשע עשרה או שמדובר בתופעה עתיקה שרק צורות הופעתה השתנו. כך או כך, במאה התשע עשרה חוותה אירופה התעוררות של לאומיות. הזכות להגדרה עצמית הוכרה בתום מלחמת העולם הראשונה על ידי "חבר הלאומים" על בסיס מסמך ארבע עשרה הנקודות של נשיא ארה"ב וילסון.

זכות ההגדרה העצמית של העם היהודי - זכות ההגדרה העצמית היהודית מתבססת על יסודות דתיים והיסטוריים עתיקים ועל השפעות של תנועות לאומיות שפעלו באירופה במאה ה-19. העם היהודי במשך אלפיים שנות גלות, "לא חדל מתפילה ומתקווה לשוב לארץ ישראל ולחדש בתוכה את חירותו המדינית". התודעה הלאומית היהודית המודרנית, שבאה לידי ביטוי בתנועה הציונות, התגבשה באירופה במאה ה-19, בין היתר, כתוצאה מגילויי האנטישמיות ובהשפעת ההתעוררות של התנועות הלאומיות באירופה.

מדינה חדשה קמה: דרום סודאן הכריזה על עצמאותה ב- 9.7.2011, והתקבלה לאו"ם ב- 14.7.2011 כמדינה עצמאית. חפש באינטרנט מידע על דרום סודאן. מדוע ביקשו אזרחיה להיפרד מסודאן ולהקים מדינה עצמאית?

שאלת חשיבה:

"אם אסכם את הקונגרס במלה אחת - שעלי להיזהר מלבטאה בקהל - הרי זאת היא: "בבאזל יסדתי את מדינת היהודים. אולי בעוד חמש שנים, לכל היותר בעוד חמישים שנה יכירו בה הכול". (מתוך יומנו של בנימין זאב הרצל לאחר קונגרס באזל 1897).

תיאודור הרצל, © לע"מ **חשבו:** כיצד ניתן לקשר בין דבריו אלו של הרצל לבין הכרזת העצמאות של מדינת ישראל

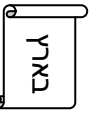
² ראו פרק הרעיון הלאומי

© כל הזכויות שמורות, אין לעשות שימוש בחומרים אלה, אלא למטרות לימודיות

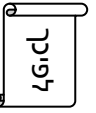
מהם חלקי מדינת הצמאות ?

ניתן לחלק את המגילה לחמישה חלקים.

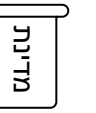
החלק הראשון (היסטורי) פותח את המגילה " בארץ-ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית... ומסתיים ב- "זו זכותו הטבעית של העם היהודי להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית". חלק זה עוסק בהצדקות או בסיבות להקמתה של מדינה יהודית בארץ ישראל.

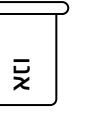
החלק השני (מעשי)- מתחיל במילים "לפיכך נתכנסנו, אנו חברי מועצת העם" ומסתיים ב" אשר תיקרא בשם ישראל". בחלק זה יש הכרזה על הקמת המדינה, נקבע שמה של המדינה ונקבעות רשויות השלטון המרכזיות של המדינה מועצת המדינה הזמנית והממשלה הזמנית. זהו החלק המשפטי המחייב.

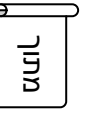
החלק שלישי (הצהרתי)- מתחיל במילים: "מדינת ישראל תהא פתוחה לעלייה יהודית ולקיבוץ גלויות" מסתיים ב" ותפעל להקמת האחדות הכלכלית של ארץ-ישראל בשלמותה "חלק זה מבטא את החזון של מייסדי המדינה לגבי אופי המדינה שתקום.

חלק רביעי (פניות)- מתחיל במילים: "אנו קוראים לאומות המאוחדות" ומסתיים ב... לגאולת ישראל" בחלק זה יש פניות וקריאות אל גופים ומדינות שונות, במטרה לבסס את ההכרה בקיומה של המדינה, שאך זה נוסדה, להבטיח את קבלתה על ידי מדינות וגופים ולחזק את ריבונותה.

חלק חמישי (חתימות) -מתחיל ב"מתוך בטחון בצור ישראל" ומסתיים בחתימות של נציגי היישוב היהודי. חלק זה מבטא את ההסכמה הרחבה בין כל נציגי היישוב היהודי על הקמת המדינה.

מהן ההצדקות במדינת הצמאות להקמת מדינת לאום יהודית בארץ ישראל?

במגילת העצמאות נכתבו כמה הצדקות להקמתה של מדינת ישראל:

טבעית, היסטורית, ציונית, פוליטית, הצורך להימנע מרדיפות, והכרה בינלאומית.

א. **הצדקה טבעית:** הקמתה של מדינה ליהודים מוצדקת כזכות טבעית,

ב. בהיות היהודים עם ככל העמים. התנועות הלאומיות, כפי שהזכרנו,

זכות טבעית

היא זכות שנתפסת כתכלית לעצמה ואינה נדרשת לנימוקים נוספים. למשל הזכות לחיים היא זכות טבעית ואין צורך לתת סיבות להגן עליה.

ג. תבעו את זכות ההגדרה העצמית לעמים השונים,

ד. כך מגיע גם לעם היהודי להיות עצמאי במדינה משלו

"זוהי זכותו הטבעית של כל עם לעמוד ברשות עצמו במדינתו הריבונית"

ב. הצדקה היסטורית: בנוסף להצדקה הטבעית מצינת המגילה מספר אירועים

מהעבר של העם היהודי הקושר אותו לארץ ישראל.

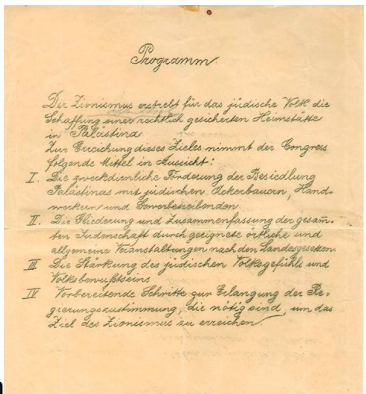
"בארץ ישראל קם העם היהודי בה עוצבה דמותו הרוחנית..."

ג. הצדקה הנובעת מהמפעל הציוני: הפעילות המעשית של התנועה הציונית

לבניין הארץ כמו העלאת היהודים, קניית קרקעות להתיישבות היהודית בארץ

ישראל, החייאת השפה העברית והפעילות המדינית של התנועה הציונית, כל אלה

יצרו מציאות בלתי הפיכה המצדיקה את מיסודה במדינת לאום.

נלקח מאתר ויקיפדיה זהו קובץ שמקורו במיזם [ויקי שיתוף](#)

תוכנית באזל, 1897 מתוך החלטה של הקונגרס הציוני הראשון:

הציונות שואפת להקים לעם היהודי מולדת חוקית בפלשתינה. לשם השגת מטרה זו שוקל הקונגרס את הצעדים הבאים:

1. קידום ענייני של התיישבותם בפלשתינה של חקלאים, פועלים ובעלי מלאכה יהודים.
2. ארגונה וריכוזה של היהדות כולה באמצעות אירועים מתאימים, מקומיים וכלליים, לפי חוקי המדינה.
3. חיזוק תחושת הלאום והמודעות הלאומית של היהודים.
4. צעדים מכינים לשם השגת הסכמת הממשלות אשר דרושות לשם השגת מטרת הציונות.

ד. הצדקה הנובעת מן הזכות להימנע מרדיפות - השואה שפקדה את העם היהודי במהלכה של מלחמת העולם השנייה היא הצדקה לצורך החינוכי בהקמת מדינה שבה יוכלו היהודים לחיות בבטחה.

הזכות להימנע מרדיפות - זכות לחיות בביטחון.

" השואה שנתחוללה על העם היהודי ... הוכיחה מחדש בעליל את ההכרח בפתרון בעיית העם היהודי, מחוסר המולדת והעצמאות על ידי חידוש המדינה היהודית בארץ ישראל".

ה. הצדקה פוליטית - היישוב התגייס למאבק עם בעלות הברית נגד גרמניה הנאצית, ולכן מגיע לו לקבל תמורה פוליטית בדמות הכרה בזכות היהודים להקים מדינה בארץ ישראל לאחר הניצחון.

" במלחמת העולם השנייה תרם הישוב העברי בארץ את מלוא-חלקו למאבק האומות השוחרות חירות ושלוש נגד כוחות הרשע הנאצי, ובדם חייליו ובמאמצו המלחמתי קנה לו את הזכות להימנות עם העמים מייסדי ברית האומות המאוחדות."

ו. הצדקה בינלאומית- הצהרות ומסמכים בינלאומיים שהכירו בלגיטימציה* של העם היהודי להקים מדינה בארץ ישראל כמו: הצהרת בלפור, בטופס המנדט מטעם חבר הלאומים ובהחלטת האו"ם:

"זכות זו הוכרה בהצהרת בלפור מיום ב' בנובמבר 1917 ואושרה במנדט מטעם חבר הלאומים אשר נתן במיוחד תוקף בין-לאומי לקשר ההיסטורי שבין העם היהודי לבין ארץ-ישראל ולזכות העם היהודי להקים מחדש את ביתו הלאומי. ב-29 בנובמבר 1947 קיבלה עצרת האומות המאוחדות החלטה המחייבת הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל".

" ויען שמעון ויאמר לו (לשליחו של אנטיוכוס) לא ארץ נוכרייה לקחנו ולא ברכוש זרים משלנו, כי אם נחלת אבותינו, אשר בידי אויבינו בעת מן העיתים בלא משפט נכבשה. ואנחנו כאשר הייתה לנו עת, הושיבונו נחלת אבותינו" (ספר מקבים א' טו' לג-לד).

"... זאת לנו [תהיה] לתהילה ולתפארת בעיני העמים, באומרים [העמים] גם בני ישראל אנשים אשר רוח בהן לדרוש ולחדש נחלת אבותיהם, ארץ המקודשת, השוממה והבוזיה, לשום עליה כצאן אדם, המלחה לפרי תהיה, והוא תהילתם. למה אנשי איטליה ושאר מדינות ימסרו נפשם עבור ארץ אבותיהם, על אחת כמה וכמה ארץ כזאת, אשר כל יושבי תבל קדוש יאמרו עליה, ואנחנו נעמוד מרחוק כגבר אין איל ולב אין? " (הכתבים הציוניים של הרב צבי קאלישר, דרישת ציון, 1862, עמ' רט).

שאלה: עיינו בשני הקטעים והסבירו אילו מההצדקות המופיעות במגילה באות לידי ביטוי בשני הקטעים.

אינו הצדקה אינה אופיעה במציאות?

במהלך ניסוח המגילה היו הצעות להכניס הצדקה המתבססת על הבטחה אלוהית.

"ראה נתתי לפניך את הארץ בואו ורשו את הארץ אשר נשבע ה' לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולזרעם אחריהם". (דברים א' 8)

- הסבר מדוע, לדעתך, הוצא הפסוק מהמגילה והאם לדעתך היה צריך להותירו במגילה או להשמיטו?

מה יהיה אופייה של המדינה שתקום על פי המציאות?

מדינה יהודית

"אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל היא מדינת ישראל"

"תהא מושתתת על יסודות החירות הצדק והשלום לאור חזונו של נביאי ישראל",

משפטים אלו מעידים על **כוונתה ומחויבותה** של המדינה לשמירה על אופייה וערכיה היהודיים. במגילה אין פירוט נוסף על אופייה היהודי של המדינה.

מדינה דמוקרטית

המונח מדינה דמוקרטית אינו מופיע בהכרזה, אבל אנו מסיקים על מחויבותה של המדינה וכוונתה לקיומו של משטר דמוקרטי לפי העקרונות והערכים המוזכרים במשפטים הבאים:

מחויבותה של המדינה לדמוקרטיה באה לידי ביטוי בחלק המעשי משפטי

שבהכרזה, במשפטים הבאים: מחויבות לכתובת חוקה,

מחויבות להפרדת רשויות: "מועצת העם תפעל כמועצת מדינה זמנית ומוסד הביצוע שלה יהווה את הממשלה הזמנית", מחויבות לקיום בחירות דמוקרטיות "ועד להקמת השלטונות הנבחרים הסדירים של המדינה".

הצהרת עקרונות של המדינה לקיום אופייה הדמוקרטי ולמימוש זכויות אדם ואזרח באה לידי ביטוי במחויבות לדוגמה: "תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין".

שאלה

המנדט הבריטי פקע בחצות ליל שבת ו' אייר תש"ח, בהנהגת היישוב התקיים ויכוח האם להכריז או לא להכריז על הקמת המדינה לפני יציאת הבריטים. הכרזת העצמאות הוקדמה ליום ו' ה' אייר לפני כניסת השבת מדוע לדעתך.

מה מצמדת le האזרחים הערבים על פי מציאת הצמאות?

ההבטחה לשמור על זכויות כמו: שוויון זכויות, חופש דת ומצפון ולשון לכלל האזרחים מתייחסת גם לאזרחים היהודים וגם לאזרחים הערבים.

"אנו קוראים... לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום וליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה הזמניים והקבועים."

מדינת ישראל, הוקמה כמדינה יהודית ודמוקרטית, הגדרה שנחזור אליה בצורות שונות ברבים מפרקי הספר

מהם המתחים באימום ההכחות המצויות באציאות הישראלית?

למימוש יהודיותה של המדינה ולערכיה של הדמוקרטיה יש גישות שונות.³

יש הסבורים שקיים מתח בניסיון לממש את מחויבותה של המדינה לערכי הדמוקרטיה וזכויות אדם לבין הניסיון לצקת תוכן ממשי לזהותה היהודית. אחרים גורסים "כי יש אפשרות למזג באופן הולם את היסוד היהודי והיסוד הדמוקרטי" בדומה למדינות אחרות שהן מדינות לאום דמוקרטיות, תוך התחשבות באינטרסים ובערכי היסוד השונים של המדינה ושל הקבוצות החיות בה".⁴

נביא כאן דוגמה למתח הקיים בין המחויבות הכפולה של המדינה לאופייה היהודי והדמוקרטי, מתח שעליו יורחב בפרקי הספר השונים.

חירות הנישואין: במגילה הובטח חופש דת ומצפון,

אולם חוק שיפוט בתי דין רבניים תשי"ג- 1953⁵ קובע כי ענייני נישואין וגירושים של יהודים אזרחי המדינה יהיו בשיפוטם הייחודי של בית הדין הרבני וייערכו על פי דין תורה. בנוסף גם מעמדם האישי, נישואים וגירושים, של בני עדות אחרות נוצרים ומוסלמים. נקבע לפי דתם.

³ על כך נדון בהרחבה המשך הספר.

⁴ מעובד על פי רות גביון, "המדינה היהודית: הצדקה עקרונית ודמותה הרצויה", תכלת 13, עמ' 3 (2002)

⁵ תיקון אחרון: 10/8/05

© כל הזכויות שמורות, אין לעשות שימוש בחומרים אלה, אלא למטרות לימודיות

רבים בציבור הדתי והמסורתי רואים בחוק בתי דין רבניים ביטוי לדמותה היהודית של מדינת ישראל. לטענתם, כל מדינה קובעת הליך ליצירת נישואים ולהתרתם ומדינה יהודית רשאית לאמץ את הדרך היהודית המסורתית כהליך קובע. בנוסף לכך לטענתם חוק זה מבטיח את שלמותו של העם היהודי. לעומתם דיני האישות היהודיים נתפסים בעיני אחרים כמנוגדים לערכים דמוקרטיים כמו הזכות לחופש מדת והזכות לנישואין. על כן הנושא עולה מדי פעם על סדר היום הציבורי ונשמעת דרישה לאפשר למי שירצה בכך להינשא בנישואים אזרחיים לפי בחירתו.

מימוש זכויות שוות לאזרחים לא יהודיים:

המגילה קובעת, כאמור, שיש לקיים שוויון זכויות לכל אזרחי המדינה ללא הבדל דת גזע ומין. שאלת מימוש שוויון הזכויות בין אזרחיה היהודיים של המדינה לבין אזרחיה הלא-יהודיים עולה בהקשרים שונים. יש לעיתים, הבדל בין הרמה ההצהרתית והחוקית, שבה אין הבדל בין האזרחים, לבין הרמה המעשית שבה בא לידי ביטוי לעיתים, יחס בלתי שוויוני.⁶

האט קיימת פצייתיות בהבטחת זכויות שוות לאזרחים יהודיים בארץ?
יהודית מנקודת מבט יהודית דתית ולא דתית?

הרב יהודה עמיטל מתייחס לשאלה זו ואומר: אינני מכיר הבטחה ממלכתית פומבית יותר מאשר "מגילת העצמאות", עליה חתמו כל מנהיגי המדינה ובה הובטח מפורשות שוויון זכויות לכל המיעוטים. הבטחה רשמית זו יש לה, אפוא, משקל הלכתי מחייב המבוסס על קידוש השם ומניעת חילול השם. משום כך, הפרת ההבטחה הינה עוון חמור ביותר.... יחסנו לבני אומות העולם מתבסס על חמישה יסודות: **היסוד הראשון: צלם אלוקים** כך אומרת המשנה באבות (פרק ג' משנה י"ד): "חביב אדם שנברא בצלם, חיבה יתרה נודעת לו שנברא בצלם, שנאמר 'בצלם אלוקים עשה את האדם'.... **היסוד השני: הדביקות במידותיו של הקב"ה שהוא טוב לכל** שנאמר: "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו". **דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום**". זהו **היסוד השלישי**. **היסוד הרביעי: ייעודו האוניברסלי של עם ישראל** להיות אור לגויים, להפיץ דברי ד' בין העמים, ... אין לתאר מלוי משימה זו כלפי אומות העולם ללא יחס של הערכה, אהדה והקרבה פנימית. לפי מרן הרב קוק ז"ל הדרישה גבוהה עוד יותר: "אהבת הבריות צריכה להיות חיה בלב ובנשמה, אהבת כל האדם ביחוד ואהבת כל העמים כולם. **היסוד החמישי: קידוש השם ומניעת חילול השם** מעשיהם של ישראל כלפי אומות העולם נמדדים בקטיגוריות של קידוש השם וחילול השם ולכן כל התנהגות בלתי מוסרית של יהודי ביחס לגוי היא עבירה חמורה יותר מאשר ביחס ליהודי אחר. וכך שנו חכמים בתוספתא: "חמור גזל הנכרי מגזל ישראל מפני חילול השם. (תוספתא, ב"ק, פ"י). (הרב עמיטל, "היחס למיעוטים על פי התורה במדינת ישראל" מתוך על יהדות ודמוקרטיה, משרד החינוך האגף לתרבות תורנית, ירושלים תשס"ג, עמודים 84-88)

שאלות:

1. הציגו את עמדתו של הרב עמיטל בשאלת היחס ללא יהודים במדינת ישראל. בסו תשובתכם על שני נימוקים במופיעים בקטע.
2. הסבירו באילו מבין הנימוקים שמביא הרב עמיטל אתם תומכים ולאילו נימוקים אתם מתנגדים.

⁶ פירוט בנושא זה ראו בפרק השסע הלאומי.

© כל הזכויות שמורות, אין לעשות שימוש בחומרים אלה, אלא למטרות לימודיות

ברל כצנלסון, מבכירי מנהיגי היישוב היהודי.

"לא כל אחד זכה לגדול על מבוע החיים היהודיים..נגביר אפוא בתוכנו את רצון החיים של עם קשה עורף, המכיר בייחודו וביחידות גורלו בעולם, נאבק על צדקתו עם אחרים ועם עצמו. יש לקרב את הנפש אל מלחמותינו הבלתי פוסקות על קיומנו הגופני והרוחני ועל ייחודנו ועצמאותנו בעולם.

"ידענו חילוקי דעות על...פתרונות פוליטיים, אך מעולם לא ידענו חילוקי דעות כלשהם על חובת היחס ההוגן והצודק לכל הנברא בצלם, לבן כל עם. זה היה והנהו מיסודי היסודות, מנכסי צאן הברזל שלנו. באנו [לארץ ישראל] לא להשתרר על הזולת, כי אם להשתחרר משררתו של הזולת עלינו, ומעולם לא נשאנו את נפשנו לכך 'שנוזכה' לנהוג באחרים כמו שאחרים נוהגים בנו...הציונות לא הייתה קמה – ולא תקום – בעולם שכופר בצדק ובמשפט ובחירות לכל הנברא בצלם. היא לא תתכחש לערכי אדם אלה, כי בכך היא מוציאה את גזר דינה על עצמה".

(ברל כצנלסון, "בזכות המבוכה ובגנות הטיח" (ב' בתמוז ת"ש), כתבי ב.כצנלסון, הוצאת מפא"י, תש"ח, תל אביב כרך תשיעי. הדברים נאמרו בכנס מדריכי נוער ועבורם – אלה שאמונים כמונו על חינוך הנוער.

שאלות :

1. הסבירו את עמדתו של ברל כצנלסון בשאלת היחס כלפי לא יהודים. בסו תשובתכם על הקטע.

2. הסבירו את הדמיון ואת השוני בין דברי הרב עמיטל ולדבריו של ברל כצנלסון

אף אי פונה האמליה ומה מטרת הפנייה?

במגילת העצמאות אנחנו מוצאים פנייה ישירה אל עמים ומדינות כדי להודיע על הקמת המדינה היהודית וכדי לזכות בהכרה ובשיתוף פעולה. נפרט את הפניות השונות ואת מטרתה של כל אחת מהן.

- אל האומות המאוחדות – לבקשה להשתלב במשפחת העמים ולממש את החלטת האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947
- אל הערבים תושבי מדינת ישראל – קריאה לשיתוף פעולה
- בהקמת המדינה, תוך הבטחה לממש זכויות אזרח שוות וייצוג בכל מוסדות המדינה.
- אל מדינות ערב ועמיהן - קריאה לשלום ולפעול למען פיתוח משותף של המזרח התיכון.
- אל היהודים בתפוצות - קריאה לעליה למדינת ישראל ולסייע לה בהקמת המדינה.

מטלה: בחרו שתי פניות מהמגילה ובדקו, באמצעות הפרק הרקע ההיסטורי ומקומות מידע נוספים. מה הייתה התגובה של הנמענים.

עולי תימן מעדן ממתנים לעליה למטוס כדי לעלות לישראל ©לע"מ 1949

***מועצת העם הייתה**
המנהיגות הזמנית של
היישוב היהודי בארץ ישראל,
המועצה הוקמה לאחר
החלטת האו"ם על תוכנית
החלוקה של ארץ ישראל ב-
1947. מועצת העם כללה
את הוועד הלאומי, את
הסוכנות היהודית וגופים

ויכוחים על נוסח המגילה

לנוסח מגילת העצמאות קדמו טיוטות והתנהלו ויכוחים על ניסוחה הסופי למשל:
האם לציין בהכרזה את גבולות המדינה, חלק סברו שאי אפשר להכריז על מדינה
ללא ציון גבולותיה אחרים סברו שהגבולות ייקבעו במלחמה.
היו דיונים על שמה של המדינה שתקום. האם לכנותה "מדינת יהודה",

"ציון" או "מדינת ישראל"

האם לכלול את המילה "דמוקרטיה" במפורש או להסתפק בפירוט
הערכים והעקרונות הדמוקרטיים.

האם לתת צביון דתי להכרזה על הקמת המדינה או לא.

צור ישראל?

המגילה מסתיימת בניסוח "מתוך ביטחון בצור ישראל

הננו חותמים בחתימת ידינו לעדות על

הכרזה זו.. " *נשאף השאף אמה התכווננו אנסחי*

האמילה באונח "צור ישראל"?

©כל הזכויות שמורות, אין לעשות שימוש בחומרים אלה, אלא למטרות לימודיות

©לע"מ הצלם: פרידן משה

דויד בן גוריון (גרין) 1886-
1973. יליד פולין עלה ב-1906.
מנהיג הישוב היהודי וראש
ממשלת ישראל עד 1963 עמד
בראש מפא"י, שהייתה המפלגה
הגדולה ביישוב ובמדינה. הכריז
על הקמת המדינה בה' באייר

בקרב חברי מועצת העם הזמנית*, שחלקם היו דתיים וחלקם חילוניים,

לא שררה תמימות דעים באשר לתוכנה היהודי במובן הדתי. הדתיים רצו

להדגיש בהכרזה את היסודות הדתיים על ידי אזכור האל ואילו החילונים סרבו.

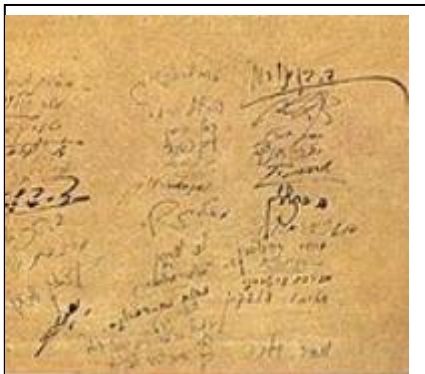
ד"ר זרח ורהפטיג(הפועל המזרחי),⁷ "...דתיים ומסורתיים ראו באזכור שם ד' {האל} במבוא לחוקת-יסוד הצהרה חגיגית על מהותו של עם ישראל כעם ד' ועל זכותו הדתית-היסטורית לארץ ישראל כארץ המובטחת על ידי הקב"ה לעצמו..... "

א' ציזלינג (מפ"ם) " ... אין לבנו נתון להגבלה דתית על המאמין ולהגבלת כל ביטוי של אמונה איננו מגבילים את חירות אפשרות הביטוי המקשרת רגשות של המוני יהודים בעבר ובהווה לעיקרי אמונה ודת. ...אנו יודעים להעריך ערכים ואמונות, אולם אל ננהיג בתוכנו מנהג, שיטיל על מישהו מאתנו לבטא "אני מאמין" בלי אמונה שבלב ובלי אמונה שבהכרה" ציזלינג התנגד אף להכנסת המינוח "צור ישראל" מתוך חשש לצביון דתי של המגילה.

דוד בן-גוריון (מפא"י) "נדמה לי שכולנו מאמינים, כל אחד על פי דרכו ולפי הבנתו... כל אחד מאתנו, לפי דרכו והבנתו, מאמין בצור ישראל כפי שהוא מבין את זה. אין בזה... שום פגיעה ושום כפייה.

ההכרעה להשתמש במונח 'צור ישראל' מאפיינת את מגמות הפשרה בין חילוניים לדתיים גם בסוגיות רבות אחרות. הדתיים יכלו לראות את המונח כמתייחס לאל וכבעל משמעות דתית והחילוניים יכלו לראותו כמונח המתייחס לעם וכבעל משמעות לאומית.

שאלה: האם, לדעתך, היה צריך להכניס את המושג "צור ישראל" למגילה. נמק את עמדתך.

חתימות על מגילת העצמאות ויקיפדיה העברית

משימה אינטרנטית: היכנסו לאתר הכנסת, או לכל אתר אחר המספק מידע וענו על השאלות הבאות

1. כתבו ת.ז של שתי דמויות מהחותמים על המגילה.

2. בדקו מדוע נעדרות החתימות של אישים בולטים כמו חיים ויצמן ומנחם בגין.

3. נציג איזו קבוצה נוספת לא תתום על המגילה ומדוע?

החותמים על המגילה

על נוסח המגילה חתמו נציגי קבוצות ומפלגות שונות שייצגו

את מגוון הקשת הפוליטית ביישוב. נציגי זרמים פוליטיים

⁷ ד"ר זרח ורהפטיג, **חוקה לישראל דת ומדינה**, ירושלים: הוצאת מסילות, תשמ"ח., ע' 36.

מימין מהמרכז ומשמאל, נציגי רשימות דתיות ועדתיות.

למרות חילוקי הדעות ביישוב על נושאים שונים בין הקבוצות השונות,

הרי שבנושא הקמת המדינה ונוסח ההכרזה הצליחו להגיע

להסכמה רחבה.

מה חשיבות המגילה אז והיום?

- הכרזה על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל
- המגילה היא מסמך הצהרתי מכונן,
- המגילה מציגה הצדקות להקמת המדינה
- המגילה קובעת את אופייה של המדינה כיהודית ודמוקרטית ובכך
- מבטיחה לממש את החלטת האו"ם מ-כ"ט נובמבר 1947.
- מנחה את רשויות השלטון בפעולתן.
- משפיעה על מערכת הערכים של החברה והמדינה. המגילה לא הוכרה כמסמך בעל תוקף משפטי עצמאי. במשך השנים התחוללו שינויים במעמדה המשפטי⁸
- יש למגילה ביטוי בשני חוקי היסוד: חוק יסוד כבוד האדם וחירותו וחוק יסוד חופש העיסוק, שנחקקו בשנת 1992 .
- במגילת העצמאות הכריז דויד בן גוריון על הקמתה של מדינה יהודית בארץ ישראל .

⁸ מעמדה המשפטי של מגילת העצמאות יידון בחלק השלישי.

נשאלת השאלה מהי מדינה?

חשבו

מה הקשר בין המילה דין למילה מדינה?

מדינה היא צורה של התארגנות חברתית הנובעת מתוך רצון של אוכלוסייה, החיה בשטח מוגדר, לקיים מסגרת מדינית שתספק לה צרכים מסוימים כמו הגנה וביטחון, יכולת להתפתח ולקדם תרבות ומערכת ערכים משלה.

תנאים לקיומה של מדינה:

אוכלוסייה - אוכלוסיית המדינה צריכה להיות בעיקרה אוכלוסייה קבועה. אלו הם

מדינת הוותיקן שוכנת בתוך

העיר רומא, בירת איטליה,

הוקמה על פי הסכם בין הכנסייה הקתולית לבין איטליה ב-1929. בראשה עומד האפיפיור שהוא גם ראש הכנסייה הקתולית. ב-1993 כוננו יחסים דיפלומטיים בין ישראל לוותיקן

אזרחיה של המדינה. בנוסף לכך מתגוררים במדינה תושבים שאינם אזרחים, אך קיבלו זכות להתגורר בה: חלקם במעמד תושבים קבועים וחלקם במעמד של תושבים ארעיים.

כל מדינה קובעת כללי התאזרחות וכמו כן מאפשרת לאנשים להתגורר בה לתקופות זמן קצובות או לאורך זמן.

יש הבדלים בזכויות בין האזרחים לבין התושבים.

לדוגמה: הזכות להשתתף בבחירות למוסד המחוקק ניתנת לאזרחים ולא לתושבים. ישנן מדינות מרובות אוכלוסייה כמו סין וישנן מדינות

דלילות אוכלוסייה כמו איסלנד

משימה אינטרנטית:

חפשו מידע על קפריסין התורכית, קוסובו, סהרה המערבית ואבחזיה.

וענו האם מדינה יכולה להתקיים ללא הכרה בינלאומית?

טריטוריה - שטחה של המדינה צריך להיות מוגדר ומובחן בגבולות משטחן של מדינות אחרות, הוא כולל שטח יבשתי, ימי- תחום מים טריטוריאליים, שטחי אגמים, ימות וימים פנימיים ותחום אווירי. שטחה של המדינה לא חייב להיות רצוף.

שטחה של יוון למשל הוא ביבשת וכולל מספר רב של איים. אינדונזיה מורכבת ממספר איים. גם שטחה של ארה"ב אינו רצוף כיוון שהוא כולל גם את אלסקה ואיים באוקיינוס השקט. ישנן מדינות זעירות וישנן מדינות גדולות.

שטחן של מדינות נקבע בדרכים שונות ובהם הסכמים מדיניים, כיבוש והיפרדות של מדינות.

שלטון – גוף המנהל את ענייני המדינה כלפי פנים וכלפי חוץ ויש בידיו הסמכות להטיל את מרותו על האוכלוסייה ועל שטחה של המדינה. לרשות השלטון עומדים כוחות אכיפה בדמות כוחות משטרה וצבא וכן סמכויות של חקיקה, ביצוע ושיפוט,

© כל הזכויות שמורות, אין לעשות שימוש בחומרים אלה, אלא למטרות לימודיות

המאפשרים לו למלא את תפקידו בניהול המדינה. מקור הסמכות השלטונית תלוי בסוג המשטר המתקיים במדינה. בעבר מקור הסמכות היה דתי, מסורתי או כריזמטי. במדינה הדמוקרטית מקור הסמכות השלטונית הוא ציבור האזרחים.

ריבונות – היא היכולת של שלטון לנהל את ענייני הפנים ואת ענייני החוץ כרצונו ללא התערבות של גורמים חיצוניים. בעידן הנוכחי ברור שמדינות עצמאיות לוקחות בחשבון את קשריהן עם מדינות אחרות ואת עמדתן של מדינות וארגונים בתוך ומחוץ למדינה טרם קבלת ההחלטות.

הכרה בין-לאומית - הכרה במדינה, מצד מדינות אחרות, כמדינה ריבונית. הדבר בא לידי ביטוי בקשירת קשרים דיפלומטיים, כלכליים ותרבותיים בינה לבין מדינות אחרות. יכולתה של המדינה לממש את ריבונותה, בעיקר בזירה הבינלאומית, תלויה בהכרה בה. לעיתים רק חלק ממדינות העולם מכירות במדינה. מדינת ישראל, מיד לאחר הקמתה, לא הוכרה על ידי רבות ממדינות העולם. לעתים המדינה לא מתקבלת לחברות בארגון האו"ם לדוגמה: טיוואן.

יש שתי גישות ביחס להכרחיות של ההכרה הבינלאומית לקיומה של מדינה, גישה אחת טוענת שהכרה בינלאומית היא תנאי הכרחי לקיום מדינה ואילו גישה שניה טוענת שההכרה אינה חיונית אלא עצם ההכרזה על הקמת המדינה מבטיחה את ריבונותה, כאשר שאר המרכיבים קיימים.

תרגול

1. החלטת האו"ם והכרזת העצמאות:

- א. עיינו בהכרזת העצמאות, ובהחלטת האו"ם 181 תוכנית החלוקה. (בפרק הרקע ההיסטורי)
- ב. בחרו שלושה תבחינים (קריטריונים) להשוואה והציגו את הדומה ואת השונה בין המסמכים לגבי כל קריטריון שבחרת.
- ג. הציגו את מסקנותיכם מתוך ההשוואה.

2. זכות קיומה של מדינת ישראל

קראו את הקטע הטוען שאין זכות לקיומה של מדינת ישראל
א. הציגו את הנימוקים של נסראללה (מנהיג ארגון החיזבאללה בלבנון)

ב. נסחו טענה מנוגדת המצדיקה את קיומה של המדינה והציגו שני נימוקים לביסוס עמדתכם. בתשובתכם היעזרו במגילת העצמאות ובהחלטת האו"ם.

"אני מאמין שפלסטין היא שטח כבוש, מהירדן ועד הים התיכון, וזו הזכות של העם הפלסטיני. על אדמה זו יכולים נוצרים, מוסלמים ויהודים לחיות יחדיו, כפי שחיו במשך שנים רבות. כל זאת במסגרת של מדינה דמוקרטית. אבל אין למדינה בשם ישראל לגיטימיות חוקית להתקיים באזור וזו הזכות של העם הפלסטיני. "מה שברור לי הוא שאיני מאמין במדינת ישראל כמדינה חוקית, אני לא האמנתי ולא מאמין שישראל היא מועמדת ראויה לשלום באזור".

נסראללה: "[לישראל אין זכות קיום](http://ynet)" ynet 03.07.10

3. מימוש ההבטחות במגילה

א. התבוננו בתמונות, קראו את החוק:

ב. ציינו אילו הבטחות של הכרזת העצמאות מומשו ואילו הבטחות לא מומשו .

©לע"מ ראש הממשלה יצחק רבין מבקר אצל עולים באולפן 1995

©לע"מ הצלם נתן אלפרט

* מתוך חוק חינוך ממלכתי, התשי"ג-1953 (ותיקונים) מטרות החינוך הממלכתי (1) לחנך אדם להיות אוהב אדם, אוהב עמו ואוהב ארצו, אזרח נאמן למדינת ישראל, המכבד את הוריו ואת משפחתו, את מורשתו, את זהותו התרבותית ואת לשונו;

(2) להנחיל את העקרונות שבהכרזה על הקמת מדינת ישראל ואת ערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית ולפתח יחס של כבוד לזכויות האדם, לחירויות היסוד, לערכים דמוקרטיים, לשמירת החוק, לתרבותו ולהשקפותיו של הזולת, וכן לחנך לחתירה לשלום ולסובלנות ביחסים בין בני אדם ובין עמים; (11) להכיר את השפה, התרבות, ההיסטוריה, המורשת והמסורת הייחודית של האוכלוסייה הערבית ושל קבוצות אוכלוסיה אחרות במדינת ישראל, ולהכיר בזכויות השוות של כל אזרחי ישראל.

4. מדינה יהודית ודמוקרטית

הסבירו על מה מבוססת הקריאה לשלום לעם הערבי לפי כותב הקטע?

"ישראל, עם השלום, לא רצה ולא ירצה לעולמים להיבנות מחורבנותם של אחרים. לא בחיל ולא בכוח אנו שבים אל ארצנו, שגלינו ממנה בכוח החרב המשכלת, אבל ברוח ה', עושה שלום במרומיו, אנו שבים לעיר השלום, שממנה יפיצו קרני אורה לשלום העולם כולו.

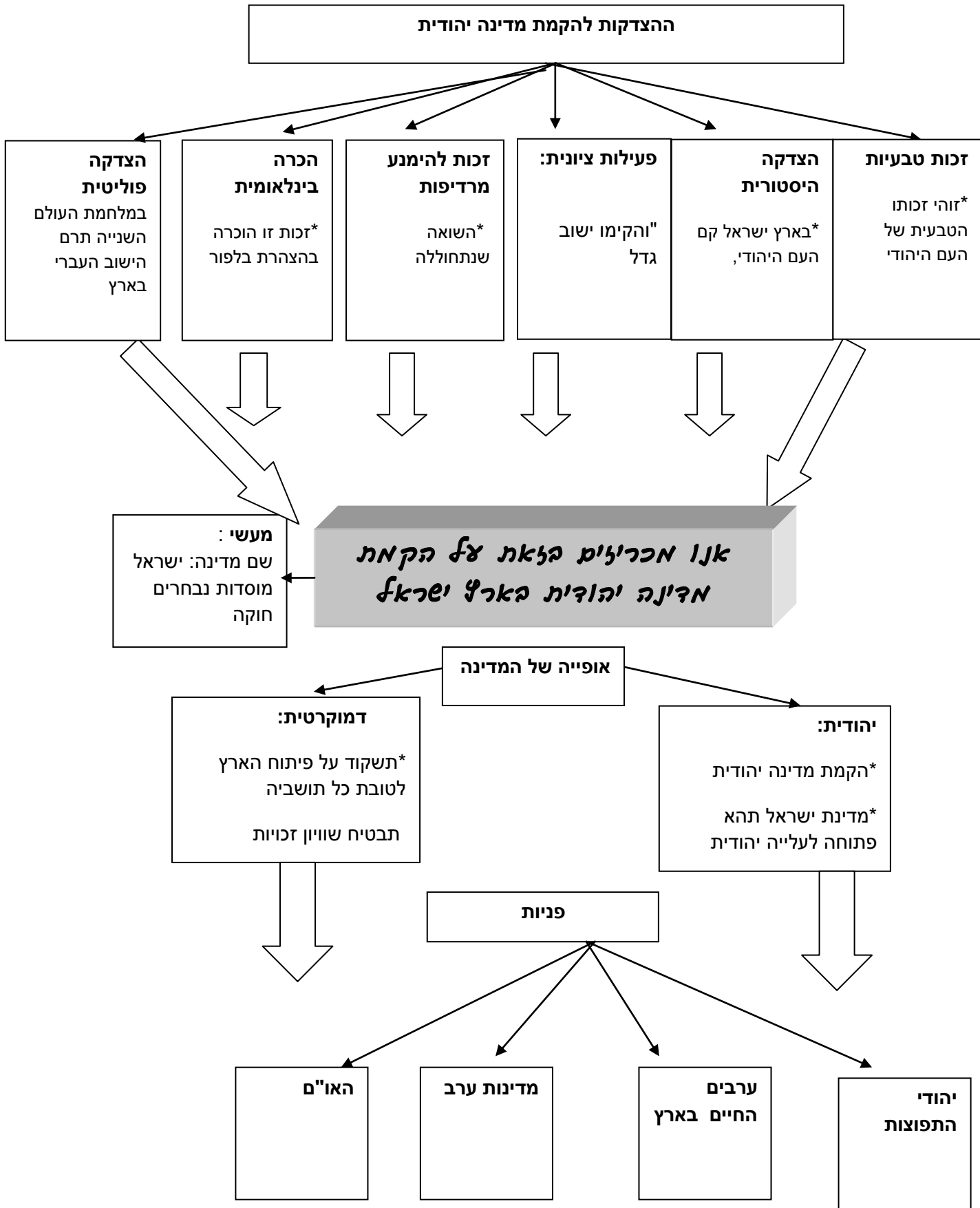
שמעו עמים כולם את ברכתנו שלום, והשיבו לנו יד שלום אמת, למען תתברכו בברכת שלום." הרב ב"צ מאיר חי עוזיאל,

(ספר מכמני עוזיאל : מאמרים כלליים, מכתבים ציבוריים ולאומיים, נאומים יסודיים, לתחיית ישראל ובנין ארצו, א, (1919))

5. כתבו הצעה למגילת עצמאות חדשה למדינת ישראל, מה הייתם מוסיפים, גורעים או משנים מנוסח מגילת העצמאות המקורית, נמקו.

6. הציגו מהם התנאים לקיומה של מדינה המופיעים במגילה בסו דבריכם על המגילה.

מצורף תרשים המגילה

© כל הזכויות שמורות. אין לנעוץ שנימוניו בקומריט אלה. אלא למטרות לימודיות

